

Богољуб Шијаковић
Православни богословски факултет, Београд

Оријентир и тачка ослонца

Записано је: „У свијету бјеше, и свијет кроз Њега постаде, и свијет Га не позна. Својима дође, и своји Га не примише.“ (Јн 1,10–11)*

Насиље и *заборав* стално настоје да прогнају из свијета Спаситеља свијета, да прогнају и обесмисле *Жриву*, а с њом и *Светлост*. Двадесети вијек, као ниједан претходни, вијек је организованог и научно-технолошки усавршеног масовног уништавања људи, свеопштег унижавања људског достојанства и отимања слободе. Очито, историјски напредак у општечовјечанској традицији насиља је огроман: од поривне бестијалне свирепости (која је толико натурална да се не може схватити моралним категоријама) до бездушне, такорећи незаинтересоване, индустрије смрти, до рециклаже смрти (која моралистичке аргументе користи као своје рекламне спотове). Заиста, живимо у свијету насиља у ком се радикално потиरे разлика између добра и зла. Граница између нормалног и абнормалног не само да је помјерена, него је на многим мјестима избрисана.

Да би ово неразумно стање ствари добило варљиво образложење, брину се *вриједносни релативизам* и његови пратиоци *морални скептицизам* и *нихилизам*. То је општа карактеристика, и то не само *теоријска*, него и *еџистенцијална*, „духовне ситуације“ данашњег времена. Преовлађујућу интелектуалну равнодушност и досаду покушава да самодопадљивим стилем поремети разиграни *постмодернизам* (или је то већ „постпостмодернизам“); његова лозинка је критика „логоцентризма“, а његов манир „деконструкција“. Више нико озбиљан не говори оно што мисли, а притом нико неће да каже шта мисли када говори оно што не мисли. Људски ум се уплео у интерпретације и интерпретације интерпретација, у контекстуализације и деконтекстуализације, у истраживање рецепције и историје дјеловања или у несавладиву информисаност и привид знања. Из овог замршеног клупка преду своје теоријске „стратегije“ разне научне дисциплине које се поносе својом немоћи да одговоре на питање о истини. У питању је заправо одустајање од истине, непостојање оријентира и губитак тачке ослонца.

Ако у оваквом свијету хришћанин дође „својима“ и они га „не приме“, онда то није ни ново ни изненађујуће. Хришћанин, онај који на одређени

* *Светлосавска бесједа*, Православни богословски факултет, Београд.

начин саучествује у страдалном искуству Христовом, не може да овакав свијет који затиче и у ком живи доживи као свој дом. Јер он је становник оба града, и небеског, не само земаљског. Хришћанин хоће, макар то били царски двори Растка Немањића, да се овај свијет препороди: поново роди у Истини и изван сјенке насиља и смрти.

Светосавска светковина је прилика не само за *мораторијум њрофане свакодневице*, што нам онда отвара могућност да додирнемо вјечност, него и за размишљање о нашем односу према Светом Сави, о томе као каквог да га примимо кад дође међу своје. Но да нас то не одведе у учевно ретуширање једне историјске личности? Не смије!, јер чак и кад бисмо научно-истраживачким поступцима могли сакупити сва знања о Светом Сави, кад бисмо детаљно изучили и реконструисали његову дјелатност у његовом и потоњем историјском времену, не би то био пут који би нам открио прави значај Светитељев за нас. Принц и монах, архиепископ и државник, ходочасник и дипломата, законодавац и писац, и још много тога да прибродимо – ми бисмо говорили о Сави као о историјском лику минуле и непоновљиве прошлости, ми бисмо скидали прашину с његовог лица да би што јаче засијало за овај наш јубилеј. Свети Сава не смије да за нас буде навика обичајне културе, свједочанство о идеалу који је изгубио животну снагу.

Међутим: ако историја добија смисао само из њеног краја и сврхе, наиме, уколико је историја испуњена догађајима који имају *есхатолошки смисао*, смисао који се изводи из довршења времена, онда је *историјска личност* она која пројављује крајњу сврху и смисао историје. Есхатолошко као ванвремена димензија историје омогућава да историјске личности комуницирају са сваким временом, да су са-времене. У односу према таквим личностима и ми добијамо идентитет кроз наше историјско трајање. Дакле, Свети Сава не треба да нам буде несавременик чији ћемо временшни лик чувати од временске пролазности. Као личност која пројављује ванвремену димензију историје Свети Сава је увијек наш *савременик*, и то онај који нам подарује идентитет који траје кроз историју. Он је наш *оријентир* и *шачка ослонца*.

Одакле исходи оваква надисторијска моћ – то увиђамо тек када се од Савине *биографије* окренемо Светитељевој *хитографији*. На Православном богословском факултету, који је дични изданак светосавске просвјете, добро знамо да је Свети Сава наш *Просвјетитељ* управо због тога што је *Светитељ*. А он је свет јер је освећен у Христу (уп. 1 Кор 1, 2), јер је крштен Духом Светим (уп. Лк 3, 16), јер је причасник Божије Светости (уп. Јев 12, 10), наиме свет је по Божијој благодати а не по својој природи, јер је по природи једино Бог свет; Свети Сава је у Божијој љубави изабран да буде свет (уп. Еф 1, 4). Он је дакле свет из овог *односа* према Ономе који је једини Свет, што говори о Савином *небесном идентитету* у односу на који и ми онда можемо да добијемо лични и народни идентитет у историји. Али овај *дар*

свѣтосѣи ми треба да прихватимо. Тек онда можемо знати и прихватити Савину просвјету. Сава Светитељ је народни Просвјетитељ јер је *уштемелѣи-шељ хришћанске кулѣуре срѣскоја народа*, културе засноване на светости, на култу и жртви. Савино просвјетивање нема сврху, дакле, у томе да он постане народни Учитељ и Просвјетитељ, већ да свој народ учини ученицима Божијим, јер бити хришћанин значи бити ученик Божији (упор. Дап 6, 1; 9, 10–26). Свети Сава је учитељ који нас призива Христу као једином правом Учитељу. Учитељ Сава је узор који се одриче да буде узор и који свједочи да је Христос узор Учитеља – Рави, а монах Сава је Његов ученик.

Управо је искупитељско жртвоприношење, као срж православне вјере, уједно и суштина светосавља, а онда и хришћански карактер наше историје: историјски догађаји постају за нас вриједносни *оријентѣири* и *ѣачке ослонца* у којима видимо надисторијски смисао. Због тога *косовски завѣѣи* предака носимо у себи као предање знајући да је изгубљено само оно чега се одрекнемо. И због тога смо историјски народ. Зар зато што нас је мало по броју и што не можемо да управљамо општим околностима нашег историјског постојања – да одустанемо од тога што смо велики по свом народном карактеру! Свети Сава је нашу историјску самосвијест обликовао хришћанском вјером.

Свети Сава је српском народу дао најпоузданију вриједносну *оријентѣацију* јер је то оријентација око олтара и Христове жртве, одакле исходи све што је везано за Светог Саву и светосавље. *Свѣтосавље* изражава хришћанску природу душе и духа српског народа, сусрет наше народне душе са Христом: благодарећи Светитељу православно хришћанство је постало својина и одлика читавог осветосављеног народа, самосвојни начин нашег охристо-вљења. Благодарећи светосављу српски народ није безлична биолошка етница него *охристѣовљени народ* који има своју историјски потврђену личност, националну личност потврђену у наднационалној хришћанској култури. Отуда је *ѣѣиноѣрафија* недовољна да опише српски народ: њега најтачније описује *хаѣиноѣрафија* његових христоносних светитеља. У Светом Сави и светосављу отуд не треба да гледамо тек неку нашу културну специфичност, наш културни посјед, већ превасходно универзалност хришћанске вјере утемељену у универзалности Христове љубави и Његове жртве искупљења. Истина Светог Саве је Христос! Онда то како данас примамо Светога Саву кад долази својима показује да ли смо спремни да као свога примимо Христа.

Човјек, на жалост, пристаје, понекад то и жели, да му истина буде скривена. Духовну ситуацију данашњег доба карактерише непостојање солидне и стабилне истине. Напредно човјечанство је на интелектуалном хоризонту одгледало залазак истине, а управо она омогућава да се ишта види. Велико огледало свијета је разбијено и онда се истина тражи у парчадима. Постоји још само истина фрагмента и тренутка. Људи (се) упорно тренирају да постану имуни на истину. Нарочито откад је отворено *слободно ѣѣржѣишѣѣ и ѣѣѣиѣна*, на чи-

јем улазу је натпис *verum et falsum convertuntur* (истина и лаж су замјењиве). Свестрано се његује склоност да се заборави светост. Човјек је и иначе склон да заборавља. Као и памћење, заборав има функцију: од лагодног растерећења до промишљеног користољубља. Бјекство од стварности и од живота.

Али у памћењу остаје траг да смо заборавили. – Када већ знамо да су просвјетитељски култ разума и безрезервно повјећење у модерну науку одгојили *шoиaлиjиaризам рaциoнaлнoсти*, која је постала нова митологија и себе идолопоклонички прогласила инстанцијом која легитимише све друго а сама одбија да докаже свој легитимитет, кад смо већ могли да искусимо да је зло резистентно на терапију просвијећености и да је научна рационалност одана слушкиња милитаризма, онда од заорава треба да отргнемо сјећање да је просвјета Светога Саве сасвим другачија: у њој је оклоп *вјера љавославна*, оружје је *крст*, штит је *љубав*, а мач *ријеч Божија* (како вели Светитељ у „Служби Светом Симеону“, пјесма осма). – Када се данас и код нас ријеч демократија бори за остатке свога смисла, онда по траговима заорава треба да знамо да као што је Мојсије свом народу донио Закон са Свете Горе Синајске тако је Свети Сава своме народу донио *Закономправило* са Свете Горе Атонске, и да је у њему моћ зауздана правом, да је право саздано на темељима етике, а да та етика исходи из хришћанске вјере, из безусловног важења људског достојанства због лика Божијег у нама – и да онда овај хришћански изум *личности* мора да буде основа *иолиjичке анjројолоjије* која би била услов сваке разумне политике. – Када се данас Европи препоручујемо инфериорно и провинцијално, онда је неопходно да памтимо како нас је онда Европејац Сава достојно поставио као Запад Истоку и Исток Западу и то тако што је хришћанску културу, *хришћанске вриједности* *Европе*, без чега нема духовног јединства Европе, положио у темеље културе и државе српског народа. Да ли Свети Сава данас долази својима? Као наш савременик?

У свијету лишеном смисла, хришћанско жртвоприношење *Смисла* је универзално и јединствено; не могу да нам Га подаре ни философија ни наука ни умјетност, а истовремено је такво да упркос многим тачкама сукоба може да обухвати и философију и науку и умјетност и да им да егзистенцијалну перспективу цјелине људског живота. Без околишења: Једино вјера може да да смисао уму; „вјера која кроз љубав дјела“ (Гал 5, 6) дужна је да дјела на спасењу ума.

Са слободом и храброшћу одлучивања стајати наспрам негостољубивог свијета, а живјети вољно и предано у њему, наспрам голог биолошког принципа живота, а не порицати сам живот, наспрам калкулишућег разума, а не побјећи у ирационално – у овој драматичној напетости постоји, смирено постоји хришћанин. Имајући оријентир и тачку ослонца, он припрема свијет који ће познати и као свога примити Господа, са Светим Савом, са свима светима, у свима народима, да буду Једно...